

OSMANLI ARAŐTIRMALARI VI

Neşir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES VI

İstanbul - 1986

Yazar hukuk tarihi bakımından son derece önemli bir konuyu inceleme alanı olarak seçmiştir. Fakat müessesese hukukî bakımdan değil, daha ziyade tarihi bakımdan ele alınmıştır. Yazar adeta müesseseyi değil, kâdilkudâtları çeşitli açılardan ele alıp incelemiştir. Bunda yazarın tarihçi olmasının büyük ölçüde rolü olsa gerektir. Netice itibariyle eser konuya belirli ölçüde ışık tutmakta ise de, bu ölçüde hukukî bir müessesenin adeta sadece tarihi yönden ele alınması kitap için bir eksiklik, denebilir.

M. Âkif Aydın

Machiel KIEL, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period. A Sketch of the Economic, Juridical and Artistic Preconditions of Bulgarian Post-Byzantine Art and its Place in the Development of the Art of the Christian Balkans, 1360/70-1700. A New Interpretation.* Van Gorcum, Assen/Maastricht, The Netherlands 1985, XXII-400 sahife, 9 harita, 77 resim, çizim ve tablo.

Uzun yıllardanberi Balkan ülkelerini karış-karış dolaşarak hemen en ufak yerleşim merkezlerine varıncaya kadar askerî, dinî ve kültürel alanlardaki yapıları inceleyen, bunlardan bazılarına ait çeşitli dergilerde makaleler yayınlayan Hollanda'lı araştırmacı ve âlim Machiel KIEL'in bu eseri onun yirmi beş yıllık çalışmalarının ilk ve büyük bir ürünüdür. Kitabın dış-kapağının içinde de belirtildiği üzere, gayesi, Güney-Doğu Avrupa Kültür Tarihi'nin az bilinen bir yanını, özellikle 1370-1700 tarihleri arasında Bulgaristan'da, Osmanlı yönetimi sırasında, mimarî ve dinî resim sanatındaki gelişmeleri incelemek, bu konuda Avrupa Tarihi'nde benzerine pek az rastlanan yanlış yorumlamaları süzgeçten geçirerek hakikatleri bilmek ve onları sergilemektir.

Bulgar Tarihçileri'nin İkinci Dünya Harbi öncesi ve sonrasında, özellikle de son kırk yıldır ortaya attıkları bir görüş vardır: Türklerin Balkanlara yayılışı ve bu ülkeleri ele geçişi çok kanlı olmuş, hristiyan halk zorla müslüman yapılmış, olmak istemeyenler yok edilmiş veya sürülmüş, bunun sonucu da Bulgaristan'ın eski kültürü ile bağları tamamen kopmuş, ülke geri kalmıştır (catastrophe theory). Machiel KIEL, eserinde bu görüşe yer vererek, karşıtı Türk görüşünü de eklediği gibi (I. Bölüm), şimdiki Bulgar yönetiminin Bulgar Devleti'nin kuruluşunun 1300. yılı münasebeti ile beş sene önce her türlü vasıta ile dünyaya duyurmaya çalıştığı, konuya ilişkin resmî yorumunu da eleştirmekte, her iki düşüncenin ve iddianın hem yerli, hem de komşu yabancı (bu arada Osmanlı) kaynaklarla mukayesesini yapmakta, resmî görüşün tam aksine olan vardığı sonuçları belirtmektedir (I. Bölüm).

Böylece, dokuz ana, bir ek bölümden oluşan eser, gayesini çok aşarak hemen hemen Osmanlı dönemi ağırlıklı bir Bulgaristan, Bulgar Milleti ve onun komşuları ile ilişkileri tarihi olmaktadır.

Machiel KIEL, anabölümlerde «Ortaçağ ve Bizans-sonrası Bulgar sanatı görünümü biçiminde Balkan Milliyetçiliği'nin doğuşu» (II. Bölüm), «Tarihi

bina ve sanat eserinin siyasi âlet olarak kullanılması» (III. Bölüm), «Osmanlı devri'nde Bulgar toplumunun yapısı ve Bulgar Hristiyan sanatının gelişmesinin maddî temelleri» (V. Bölüm), «İslâm Hukuku içerisinde Hristiyan sanatının gelişmesi» (VI. Bölüm), «Ortaçağ Bulgaristan'ının artistik mirası» (VII. Bölüm), «Bulgaristan'da Bizans-sonrası resminin konu ve stil bakımından görünüşü» (VIII. Bölüm) meseleleri ele alınmakta, sonuncu, yani IX. Bölüm'de de «Sonuç» yer almaktadır.

Yazarın bu konu zenginliği yanında, kaynaklarının da aynı ölçüde olduğunu belirtmek gerekir. Balkan dillerindeki yayınlar, Batı kaynakları ve Osmanlı Arşivleri faydalanma alanına girmişlerdir. Bazı Osmanlı belgelerinin de hem tıpkı-basımları, hem de Latin harfli çevirileri, hatta İngilizce tercümeleri verilmiştir. Bu arada tesadüf edilen ufak okuma hataları, hiç bir zaman eserin kıymetini gölgeleyecek nitelikte değildirler :

- s. 68'de (bak. s. 354) «Eşkünciyân-ı yürükân» 300, «Yamâk-ı işân 1200» (asân değil),
- s. 113'te (bak. 356) «Halîmî Çelebi» (Hîlmî değil),
- s. 358 ve 359'da satır 1'de «Küre-i nuhâs» (Nahhâs değil), «der-i devletmekine arz-ı dâi-i kemîneleridir ki» (kemîne eder ki değil) satır 4'te «ruhsat-ı seniyyeyi» (sinnîyyeyi değil) gibi.

İnsan, Machiel KIEL'in bu nefis eserini görünce, 1979'da Münih'te toplanan Türk Sanatı Tarihi Kongresi'ne, beraberinde getirip gösterdiği «Arnavutluk'ta Türk Mimari Eserleri» adını verdiği İngilizce çalışmasının resmî veya yarı-resmî bir Türk kuruluşu tarafından sahip çıkılarak hâlâ basılamamış olmasına esef etmekten kendisini alamıyor.

Machiel KIEL, bu fevkalâde kitabı ile bir yandan Türk-Hollanda ilişkileri, diğer yandan Türk-Balkan Milletleri Tarihi arasında yeni bir kanal inşa etti, tıpkı onun soyadını taşıyanın (Kiel) iki denizi birleştirdiği gibi. Kendisi her türlü övgüye lâyıktır. Çalışmalarının yeni ürünlerini beklemekte sabırsızlanılacaktır.

Nejat Göyünç

Daniel PANZAC, *La peste dans l'Empire Ottoman, 1700-1850*, Leuven 1985, Editions Peeters, 659 sahife, 35 harita ve 16 grafik.

Fransız İlmî Araştırmalar Milli Merkezi (Centre National de la Recherche Scientifique-Paris)'in, Hollanda Yakın-Doğu Enstitüsü (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten-Leiden, İstanbul)nün ve Fransız Dışişlikler Bakanlığı Beşerî ve Sosyal Bilimler Müdürlüğü (Sous-Direction des Sciences Sociales et Humaines du Ministère des Relations Extérieures-Paris)'nün desteği ile yayınlanan bu eser, Daniel PANZAC'ın 1969'da başladığı ve on üç sene süren uzun araştırma ve çalışmalarının ürünü, İstanbul'daki Fransız Anadolu Araş-